

การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทยในเมืองพัทยา

The study of Thai Traditional Dance and Music Administration and Management in Pattaya

สันติ อุดมศรี¹

บทคัดย่อ

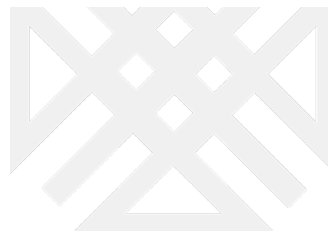
การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทยในเมืองพัทยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของสวนอาหารเรือนไทยในเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี และศึกษารูปแบบการจัดการงานด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทยในสวนอาหารเรือนไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องและการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของสวนอาหารเรือนไทย ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2523 โดยมีเนาวรัตน์ คำขาย เป็นเจ้าของธุรกิจ ครอบครัวยุคเป็นชาวพัทยามาแต่กำเนิด ประกอบอาชีพประมงและค้าขาย มีความสนใจทางด้านร้านอาหาร ดนตรีไทย และนาฏศิลป์ เพื่อบริการนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เนาวรัตน์ คำขาย ได้รับความไว้วางใจจากหน่วยงาน องค์การ สถาบัน

การศึกษา พ่อค้าและประชาชนในเมืองพัทยาให้ดำรงตำแหน่งประธานสภาวัฒนธรรมเมืองพัทยา ด้านการบริหารจัดการการแสดงภายในสวนอาหารเรือนไทย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ นาฏศิลป์และดนตรีไทย โดยมีอาจารย์อนันต์ บุญชู ควบคุมการแสดง และนายด้สกร แก้วแจ่ม ทำหน้าที่ควบคุมนักดนตรีไทย รายได้ของนักดนตรีและนักแสดงจะได้รับเป็นเงินรายเดือน เริ่มบรรเลงดนตรีในระหว่างเวลา 19.00-23.00 น. การแสดง ประกอบด้วย รำชุดชาติรี ระบำโบราณคดี ระบำกฤษดาภินิหาร ฟันดาบ รำพื้นเมืองสี่ภาค และการแสดงโขน เป็นต้น

คำสำคัญ : บริหารจัดการ / นาฏศิลป์ / ดนตรีไทย

¹ อาจารย์ประจำสาขาดนตรี คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

The study of Thai Traditional Dance and Music Administration and Management in Pattaya aims at investigating history of Ruen Thai restaurant in Pattaya, Chonburi and studying administrative form of traditional dance and music at the venue. Qualitative research method was applied in this study by data gathering from interviewing experts and field studies.

The study has found that Ruen Thai restaurant was open in 1980 and was owned by Miss Naowarat Kha-khai until its closure in 2019. Born in Pattaya, Naowarat works in fishery and commerce and is interested in restaurant business with Thai traditional dance and music entertainment for travelers to Pattaya. In later years, with business reputation, Naowarat was elected President of Pattaya's Cultural Council. Performing art shows at Ruen Thai restaurant was managed by dividing into two sectors, the dance was directed by Ana Bunchu and the music was directed by Datsakorn Kaewchaem. Wages for dancers and musicians were paid monthly. Shows were on stage during 7 p.m. to 10.30 p.m. Repertoires were Ram Sat Chatree, Rabam Borankhadee, Rabam Kritdaphinihan, Fan Dap, Ram Phuenmueng Si Phak, and Khon.

Keywords : administration and management / Traditional Dance / Thai Traditional Music

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

พัทยา จังหวัดชลบุรี เป็นสถานที่ตากอากาศที่มีชื่อเสียงและสวยงามที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของอ่าวไทย ที่กว้างยาวประมาณ 3 กิโลเมตร มีหาดทรายริมทะเลขาวสะอาด อากาศเย็นสบาย อุณหภูมิ 28 – 30 องศาเซลเซียส มีลมบกพัดจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตกในเวลากลางคืน และลมทะเลพัดจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออกในเวลากลางวัน ทำให้พัทยามีอากาศเย็นสบายตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเมืองพัทยา, 2559, 3)

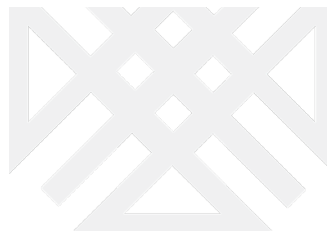
คำว่า พัทยา มีที่มาจากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า ในปี พ.ศ.2310 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตีฝ่าวงล้อมพม่ามารบรวมพลที่ฝั่งตะวันออก ได้หยุดพักแรมที่นาจอมเทียนและทุ่งไก่อเตี้ยสัตว์หีบ ซึ่งภายหลังชาวบ้านเรียกตำบลนี้ว่า “ทัพพระยา” ต่อมาเรียกใหม่เป็น “ทัพธยา” และกลายมาเป็น “พัทยา” ในที่สุด อีกหลักฐานกล่าวว่า พัทยา มาจากชื่อของลมทะเลที่พัดจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ไปยังทิศตะวันออกเฉียงเหนือในต้นฤดูฝน (พรชัย สุจิตต์, 2522, 26)

ต่อมาในปี พ.ศ.2497 สหรัฐอเมริกาเข้ามาตั้งฐานทัพชั่วคราวในประเทศไทย เพื่อช่วยป้องกัน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากการคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ ทำให้ประเทศไทยต้องไปมีส่วน เกี่ยวพันกับสงครามเวียดนาม มีการเช่าบ้านพักตากอากาศของพระยาสุนทรบริเวณทางตอนใต้ของ หาดพัทยา แล้วผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาพักสัปดาห์ละครั้งเป็นประจำ นับเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ ชายหาดพัทยามีชื่อเสียงในฐานะเป็นสถานที่พักผ่อนทางชายทะเลของทหารสหรัฐฯ ส่งผลให้ชุมชน ชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียงพยายามสรรหาล้างอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อบริการแก่ทหาร สหรัฐฯ และนักท่องเที่ยว การสรรหาบริการในช่วงแรก ๆ เป็นบริการแบบไม่ถาวร ให้บริการเฉพาะ ช่วงที่มีผู้มาท่องเที่ยวพักผ่อนเท่านั้น และจะหยุดเมื่อนักท่องเที่ยวกลับ (ภารดี มหาชนธ์, 2554, 207)

ในระยะต่อมาอีกไม่นาน บริการต่าง ๆ ก็กลายเป็นอาชีพหลักของประชากรในแถบนี้ เพราะ พื้นที่ดังกล่าวได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเข้ามาพักแรมและพักผ่อนอย่างต่อเนื่องในปริมาณที่ เพิ่มขึ้นโดยลำดับ ปัจจุบันนี้พัทยาแบ่งพื้นที่ออกเป็น พัทยาเหนือ พัทยากลาง และพัทยาใต้ รายล้อม ไปด้วยโรงแรม รีสอร์ท คอนโดมิเนียม ห้างสรรพสินค้า บาร์คาบาเร่ต์ นอกจากนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ ปราสาทสัจธรรม บ้านสุขาวดี สวนนงนุช เมืองจำลอง ตลาดน้ำสี่ภาค ถนนคนเดิน ทิฟฟานีโชว์ หมู่บ้านช้าง เกาะล้าน และคลับที่เปิดบริการตลอด 24 ชั่วโมง ชั่วโมงเพียงศตวรรษเดียว พัทยา มี ความเปลี่ยนแปลงจากหมู่บ้านเล็ก ๆ ไปเป็นสถานที่ท่องเที่ยวตากอากาศทางชายทะเลที่มีชื่อเสียง ระดับประเทศและระดับโลก

เมื่อเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดชลบุรีเจริญขึ้น นักธุรกิจและผู้ให้บริการจึงได้เกิด แนวคิดที่จะใช้กลวิธีดึงดูดลูกค้าและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติด้วยการนำศิลปะและวัฒนธรรมมา นำเสนอ ก่อให้เกิดความชื่นชมและประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และส่งผลให้ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความรู้ ความสามารถทางด้านดนตรีไทย ดนตรีสากล และนาฏศิลป์ มีรายได้เพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากการได้ รับค่าตอบแทนจากการแสดง ในส่วนของนักดนตรีไทยและนักแสดงที่เปลี่ยนแนวทางมาเป็นการแสดง เพื่อหารายได้ตามโรงแรมและร้านอาหารนั้น เริ่มมาได้รับความนิยมเมื่อช่วงประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา ส่วนใหญ่มักจะเป็นโรงแรมขนาดใหญ่ในจังหวัดที่สำคัญ ๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชาวต่างชาติเข้า มาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก เช่น กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ ภูเก็ต พัทยา เป็นต้น

ด้วยความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าเมืองพัทยามีความเหมาะสมอย่างยิ่งในทุกมิติ ในการศึกษาวิจัย ประกอบกับผู้วิจัยเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยบูรพา อันเป็นจังหวัดที่ตั้งของ เมืองพัทยา จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจในการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการด้านนาฏศิลป์ และดนตรีไทยในเมืองพัทยา เพื่อบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมา ความสำคัญ และความน่าสนใจ ของการบริหารจัดการด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทยในเมืองพัทยา อันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ของประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของสวนอาหารเรือนไทยในเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการนาฏศิลป์และดนตรีไทยในสวนอาหารเรือนไทย

ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของสวนอาหารเรือนไทยในเมืองพัทยาเท่านั้น
2. ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการนาฏศิลป์และดนตรีไทยในสวนอาหารเรือนไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทยในเมืองพัทยา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา งานวิจัย บทความ วารสาร ซีดีเพลง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองพัทยา เพื่อนำมาสนับสนุน อ้างอิง และเป็นแนวทางในการวิจัย

2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กำหนดผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าของธุรกิจสวนอาหารเรือนไทย นักแสดงนาฏศิลป์ และนักดนตรีไทย

2. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัย เพื่อขอความร่วมมือและขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ จัดเตรียมประเด็นสัมภาษณ์ตามหัวข้อที่กำหนด ประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและกระบวนการวิจัย และดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่นัดหมาย ตามประเด็นที่กำหนดไว้

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ 2 ประเด็น คือ วิเคราะห์ข้อมูลด้านประวัติความเป็นมาของสวนอาหารเรือนไทยโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำผลการวิเคราะห์มาเรียบเรียงเนื้อหา และศึกษารูปแบบการบริหารจัดการงานด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทยเพื่อศึกษาต่อยอดการทำธุรกิจดนตรีและนาฏศิลป์ในอนาคต

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบประวัติความเป็นมาของสวนอาหารเรือนไทย จังหวัดชลบุรี
2. ทราบถึงรูปแบบการบริหารจัดการงานด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทยในรูปแบบธุรกิจ

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยจำแนกการนำเสนอออกเป็น 4 ส่วน คือ 1) ประวัติสวนอาหารเรือนไทย 2) รูปแบบการบริหารจัดการงานด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทย 3) คำตอบแทนของนักแสดงและนักดนตรี 4) วงดนตรีและบทเพลงสำหรับบรรเลงประกอบการแสดง

1.ประวัติสวนอาหารเรือนไทย

สวนอาหารเรือนไทยพญา ตั้งอยู่เลขที่ 485/3 หมู่ 10 ถนนพญาสาย 2 มีพื้นที่ 7 ไร่ เป็นอาคารทรงไทย รองรับลูกค้าได้ประมาณ 450 คน เปิดบริการมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2523 ดำเนินกิจการด้านอาหารและการแสดงมาตลอดระยะเวลา 41 ปี โดยมี เนาวรัตน์ คำขาย เป็นเจ้าของกิจการ ประวัติของเนาวรัตน์ คำขาย เกิดเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2499 ปัจจุบันอายุ 65 ปี สมรสกับบุญลือ ชัยเทวรัญ ชาวจังหวัดพิจิตร รับราชการด้านผังเมือง แล้วย้ายภูมิลำเนามาอยู่เมืองพญา มีบุตร-ธิดาด้วยกันจำนวน 2 คน ประกอบด้วย นาวัน คำขาย และสุทธาสินี คำขาย

เนาวรัตน์ คำขาย ได้เล่าประวัติความเป็นมาของสวนอาหารเรือนไทย ดังนี้

...เดิมที่ต้นตระกูลเป็นชาวพญาแต่กำเนิด คุณพ่อมีอาชีพประมง คุณแม่ก็ทำอาชีพเย็บผ้า สมัยสงครามเวียดนาม และทางเมืองไทยได้ก่อตั้งสนามบินอยู่ตะเภานั้นมา ทำให้ครอบครัวหันมาค้าขายสินค้าให้กับคนงานก่อสร้างและชาวต่างชาติอยู่ตรงถนน walking street ต่อมาได้สมรสกับคุณบุญลือ ชัยเทวรัญ รับราชการและทำธุรกิจต่าง ๆ ในเมืองพญาจนพอสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ส่วนตัวมีความชื่นชอบในด้านวัฒนธรรมไทยมาก ชอบรำไทย ชูดไทย ผ้าไทย และเสียงดนตรีไทย จึงหันมาทำสวนอาหารเรือนไทยให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ภายในร้านจะมีวงดนตรีไทยและการแสดงต่าง ๆ เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวเข้ามาในร้าน จนประสบความสำเร็จมาจนทุกวันนี้ (เนาวรัตน์ คำขาย, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2560)

จะเห็นได้ว่า สวนอาหารเรือนไทยนำเสนอเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยเพื่อดึงดูดลูกค้า โดยใช้ศิลปวัฒนธรรมเพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ อาหารไทย ดนตรีไทย และการแสดงนาฏศิลป์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานอาหารและชมการแสดง พร้อมทั้งมีการบรรเลงดนตรีไทยขับกล่อมให้เกิดความเพลิดเพลินในยามค่ำคืน แต่ในบางช่วงเวลาที่เศรษฐกิจชะงักอาจส่งผลให้สวนอาหารเรือนไทยพบกับปัญหาได้เหมือนกัน ดังที่นาวัน คำขาย บุตรชายของเนาวรัตน์ คำขาย ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

...สวนอาหารเรือนไทยบริหารกันอยู่ 2 คน คือ คุณแม่และผม ภายในสวนอาหารมีหลายระบบ คือ ฝ่ายบริการ พนักงานเสิร์ฟ ล้างจาน รับจองรถ ฝ่ายการแสดง ได้แก่ ดนตรีไทยและนาฏศิลป์ ช่วงที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวมาทานเยอะมาก ทำให้ทางร้านมีรายได้ดี แต่ในปัจจุบันก็มีภาวะเสี่ยงมาก เพราะมีคู่แข่งด้วย และเพราะเศรษฐกิจเองก็มี เช่น ไม่มีแขกชาวต่างชาติมาท่องเที่ยวในบางช่วงก็ทำให้ขาดทุนบ้างเหมือนกัน แต่เนื่องด้วยคุณแม่ได้ทำกิจการต่าง ๆ ควบคู่กันไป ด้วย ได้แก่ โรงแรมใน walking street และฟิฟิธกันท์ จึงทำให้สามารถช่วยพยุงดูแลสวนอาหารเรือนไทยนี้ไว้ได้ (นาวัน คำขาย, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2560)

เนาวรัตน์ คำขาย เจ้าของกิจการสวนอาหารเรือนไทย

ภาพถ่าย : สันติ อุดมศรี วันที่ 6 กรกฎาคม 2560

เนาวรัตน์ คำขาย บริหารจัดการอาชีพธุรกิจสวนอาหารจนกิจการใหญ่โตเจริญรุ่งเรือง ทั้งยังเป็นเจ้าของโรงแรมบนพื้นที่เศรษฐกิจ และเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ด้วย กิจการต่าง ๆ ของเธอได้สร้างอาชีพให้กับชาวชุมชนเมืองพัทยา สร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติ ด้วยความสามารถและภาวะผู้นำดังกล่าวนี้นำให้เนาวรัตน์ คำขาย ได้รับความไว้วางใจจากหน่วยงาน องค์กร สถาบันการศึกษา พ่อค้าและประชาชนในเมืองพัทยา ให้ดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มสตรีเมืองพัทยา ประธานสภาวัฒนธรรมเมืองพัทยา ประธานชมรมกอล์ฟ และประธานการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของจังหวัดชลบุรี รวมทั้งได้รับรางวัล “คนดีศรีเมืองชล” นำความภาคภูมิใจมาสู่ตนเองและครอบครัว

2.รูปแบบการบริหารจัดการงานด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทย

การบริหารจัดการการแสดงภายในสวนอาหารเรือนไทย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ นาฏศิลป์และดนตรีไทย โดยมีอาจารย์อนันต์ บุญชู ควบคุมการแสดง และนายด้สกร แก้วแจ่ม ทำหน้าที่ควบคุมนักดนตรีไทย รายได้ของนักดนตรีและนาฏศิลป์จะได้รับเป็นเงินรายเดือน เริ่มบรรเลงดนตรีในระหว่างเวลา 19.00-23.00 น. การแสดง ประกอบด้วย ราชัดชาตรี ระบำโบราณคดี ระบำกฤษดาภินิหาร ฟันดาบ รำพื้นเมืองสี่ภาค และการแสดงโขน เป็นต้น อนันต์ บุญชู อายุ 49 ปี ผู้จัดรายการแสดงของสวนอาหารเรือนไทย ได้กล่าวถึงจุดเน้นของการจัดชุดการแสดงของสวนอาหารนี้ว่า

...รายการแสดงจะสับเปลี่ยนหมุนเวียนไปเรื่อย ๆ ตามเทศกาล จุดเน้นหลักของที่นี่จะไม่เน้นรำเดี่ยวหรือรำอะไรที่มีขั้นตอนมากมาย จะตัดทิ้งเสีย จะเน้นระบำการรำหมู่เป็นกลุ่มเสียส่วนใหญ่ ตั้งแต่ 4 - 6 คน และ 8 คนขึ้นไป ไม่นิยมรำคนเดียว เพราะดูไม่สวย และเป็นนโยบายของเจ้าของร้าน แต่ปกติแล้วต้องมีครบหมดทุกอย่าง ต้องมีรำเดี่ยว รำคู่ ทุกอย่าง เป็นต้น แต่ที่สวนอาหารเรือนไทยเน้นว่าจะไม่เอารำเดี่ยว (อนันต์ บุญชู, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2560)

รายการแสดงของสวนอาหารเรือนไทย แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 ช่วงหัวค่ำ ระหว่างเวลา 19.00-20.00 น. ช่วงที่ 2 ช่วงกลางวัน ระหว่างเวลา 20.10-20.45 น. และช่วงที่ 3 ช่วงดึก ระหว่างเวลา 21.00-23.00 น. ดังนี้

ตารางที่ 1 รูปแบบการแสดง

ช่วงเวลา	ดนตรีไทย	นาฏศิลป์
ช่วงที่ 1 ช่วงหัวค่ำ		
19.00 - 19.45 น.	วงดนตรีไทยบรรเลงขับกล่อมเรื่อยไปโดยไม่มีการขับร้อง ในเพลงใหม่โรงแขกมอญ เพลงเรื่องพระรามเดินดง เพลงแขกมอญ เพลงแขกมอญบางขุนพรหม เพลงกล่อมมารี เป็นต้น	
19.45 - 20.00 น.	เพลงกฤษดาภินิหาร	ระบำกฤษดาภินิหาร
ช่วงที่ 2 ช่วงกลางวัน		
20.10-20.15 น.	บรรเลงประกอบการแสดงเพลงซัดซาตรี	ระบำซัดซาตรี ระบำลพบุรี
	การแสดงดนตรีไทยบรรเลง เช่น การเดี่ยวระนาดเอกเพลงพญาโศก เพลงสารถี เพลงสุตสงวน ฯลฯ	
20.30-20.45 น.	บรรเลงเพลงระบำลพบุรี	การแสดงโขน (จับนาง) หรือยกรบ ต่อด้วยพื้นตาบ
ช่วงที่ 3 ช่วงดึก		
21.30-21.45น.	การแสดงของวงดนตรีพื้นเมืองอีสาน	
21.40-23.00 น.	บรรเลงเชิงโปงลาง	รำฟ้อนแพน รำเชิงอีสาน รำวง

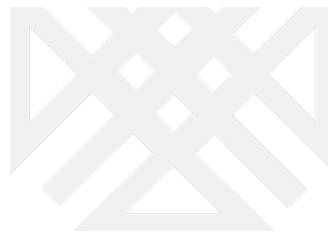
ที่มา : ผู้วิจัย

จากการลงพื้นที่เพื่อทำการศึกษาในภาคสนาม พบว่า นักแสดงทุกคนจะเดินทางมาถึงก่อนเวลาทำการแสดงประมาณ 30 นาที เพื่อทำการนัดหมายบทเพลงต่าง ๆ และรับทราบรายการแสดงในแต่ละรายการ เพื่อให้การแสดงออกอย่างสมบูรณ์ที่สุด นักแสดงดนตรีไทยจะมาจากหลากหลายคณะด้วยกัน โดยส่วนใหญ่จะทำงานประจำอยู่ในพื้นที่เขตเมืองพัทยาทั้งสิ้น ทุกคนจะเปลี่ยนเครื่องแต่งกายมาเป็นชุดการแสดงที่เป็นเสื้อผ้าลายดอกไม้เหมือน ๆ กันเพื่อให้ดูเรียบร้อยและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การแสดงจะขึ้นแสดงตามลำดับรายการ โดยเริ่มตั้งแต่เวลา 19.00 น. จนถึงเวลาประมาณ 23.00 น. โดยมีรายการแสดงทั้งหมด 9 ชุด ดังนี้

ตารางที่ 2 ลำดับรายการแสดง (บางวันอาจปรับเปลี่ยนได้ตามสะดวก)

ลำดับการแสดง	เวลาเริ่มแสดง	รายการแสดง
ชุดที่ 1	19.30 น.	ระบำกฤษดาภินิหาร
ชุดที่ 2	19.45 น.	รำซัดซาตรี
ชุดที่ 3	20.20 น.	ระบำโบราณคดี เช่น ศรีวิชัย
ชุดที่ 4	20.45 น.	ระบำโบราณคดี
ชุดที่ 5	21.10 น.	ระบำต้นรวงผึ้ง
ชุดที่ 6	21.30 น.	รำฟ้อนแพน
ชุดที่ 7	21.45 น.	ระบำพื้นเมืองภาคอีสาน
ชุดที่ 8	22.20 น.	ระบำพื้นเมืองภาคเหนือ
ชุดที่ 9	22.40 น.	ระบำพื้นเมืองภาคใต้

ที่มา : ผู้วิจัย

ในแต่ละค่ำคืนทางสวนอาหารจะมีสวัสดิการอาหารสำหรับให้นักแสดงได้รับประทาน 2 มื้อ คือ เวลา 17.00–18.00 น. และ 21.00–22.00 น.

จากตารางนี้สะท้อนให้เห็นว่า การนำเสนอการแสดงนาฏศิลป์และการบรรเลงดนตรีไทย ประกอบการแสดงในปัจจุบันที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปนั้นมีความแตกต่างจากในอดีตโดยสิ้นเชิง ในอดีตมีระบบอุปถัมภ์โดยเจ้านายในราชสำนัก การแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ไทยต้องยึดตามระเบียบแบบแผน และจารีตอย่างเคร่งครัด เช่น การแสดงโขน ละคร นั้นจะต้องมีการกำหนดเวที ฉาก แสง สี เสียง และการบรรเลงดนตรี แต่ในปัจจุบันเมื่อจะต้องปรับเปลี่ยนมาบรรเลงในสถานที่ประเภทสวนอาหาร การแสดงก็จะต้องมีการปรับเปลี่ยนขนบดั้งเดิมออกไปเพื่อปรับตัวเองให้มีสีสันมากขึ้น ตัวอย่างการปรับเปลี่ยนนี้เช่น การแสดงชุดหนุมานจับนางสุวรรณมัจฉา จะมีการปรับให้หนุมานวิ่งลงจากเวทีไป หลบซ่อนตัวตามต้นไม้หรือหลอกล้อกับลูกค้า เพื่อให้ลูกค้าได้มีส่วนร่วมและเกิดความสุขสนุกสนาน ประทับใจ หรืออย่างเช่นรายการพันดาบ หากต้องการให้ผู้ชมมีความตื่นเต้นในฉากการสู้รบมากขึ้น ก็จะมีการเพิ่มเอฟเฟ็คเป็นแสงแววับจากปลายดาบออกมาเป็นประกายไฟ เหล่านี้คือการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงเพื่อวัตถุประสงค์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในสวนอาหารเรือนไทยเพิ่มมากขึ้น ด้วยเงื่อนไขทางธุรกิจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

3. คำตอบแทนของนักแสดงและนักดนตรี

ดัสกร แก้วแจ่ม อายุ 50 ปี ชาวจังหวัดปทุมธานี เรียนดนตรีไทยมาจากบิดา ซึ่งมีวงดนตรี เปียทพยชื่อคณะดัสกร ได้เข้ามาทำงานที่สวนอาหารเรือนไทยมายาวนานกว่า 30 ปี ทำหน้าที่ควบคุม วงดนตรีไทย ได้เล่าถึงคณะวงดนตรีไทยที่สวนอาหารเคยว่าจ้างให้มาทำการแสดงในสมัยอดีต รวมถึงพัฒนาการของระบบบริหารจัดการ จนมาถึงเรื่องคำตอบแทนของนักแสดงและนักดนตรี ดังนี้

...เดิมทีที่มีนักดนตรีไทยหลายรุ่นและหลายชุดการบรรเลง เริ่มแรกนั้นทางร้านอาหาร จ้างวงทงศิลป์ ซึ่งเป็นนักดนตรีไทยอยู่ในพื้นที่และมีชื่อเสียงมากในพัทยา อยู่ตำบลหนองปรือ ต่อมาก็มีอีกหลายคณะ ได้แก่ คณะเชวงศิลป์ คณะสว่างศิลป์ คณะเจริญศิลป์ คณะดรุณา มาบรรเลงที่ สวนอาหารประมาณเกือบ 10-20 ปี ซึ่งดูแลทั้งนาฏศิลป์ไทยและวงดนตรีไทย ต่อมาทางเจ้าของสวนอาหารได้จัดระบบการบริหารใหม่คือ ได้สร้างเครื่องดนตรีไทยของเขาเอง และได้จ้างพนักงานที่มีความสามารถทางดนตรีไทยและดนตรีพื้นเมืองต่าง ๆ เข้ามา ก็เลยจ้างเป็นเงินเดือน เดือนละ 20,000 บาท ส่วนนักดนตรีจะได้ 18,000 บาท ทำให้วงทงศิลป์ต้องยกเครื่องกลับไปที่บ้าน เพราะด้วยเหตุที่ทางสวนอาหารปรับระบบใหม่ (ดัสกร แก้วแจ่ม, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2560)

จากคำบอกเล่า แสดงให้เห็นว่า สวนอาหารเรือนไทยมีวงดนตรีหลากหลายคณะที่เข้ามาทำการแสดง แต่ต่อมาทางสวนอาหารได้ปรับระบบการบริหารจัดการใหม่ โดยกำหนดข้อตกลงให้นักแสดงทุกคนรับคำตอบแทนเป็นรายเดือน ซึ่งนักแสดงและนักดนตรีแต่ละคนจะมีรายได้ไม่เท่ากัน อันเนื่องมาจากจำนวนชั่วโมงในการทำงานที่ไม่เท่ากัน รวมถึงการมีประสบการณ์ทางวิชาชีพที่แตกต่างกันด้วย ดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ค่าตอบแทนของนักแสดง

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	รายได้ (บาท)	หน้าที่การแสดง	หมายเหตุ
1.	อาจารย์อนันต์ บุญชู	20,000	หัวหน้า	รับราชการ โรงเรียนวัดหนองใหญ่
2.	อาจารย์จุมพล ตลอดไชสง	20,000	ตัวพระ	รับราชการ โรงเรียนพิทยารุโนทัย
3.	อาจารย์มุสตี วงศ์สูง	10,000	ตัวนาง	รับราชการ โรงเรียนพิทยารุโนทัย
4.	นางสาวอนงค์ สังข์จันทร์	9,000	นักแสดง	เจ้าหน้าที่ พิพิธภัณฑสถานไทย
5.	นางสาวศิริรัตน์ วงศ์เครือศรี	8,000	นักแสดง	เจ้าหน้าที่ สวนประเพณีไทย พัทยา
6.	นางสาวบุ เอือน (ชาวกัมพูชา)	8,000	นักแสดง	รับถ่ายภาพ วัดสว่างฟ้า ชลบุรี
7.	นางสาวสุขกัญญา บุญลา	8,000	นักแสดง	รับราชการ โรงเรียนเทศบาล อนุบาลหนองปรือ

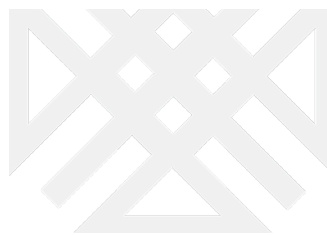
ที่มา : ผู้วิจัย

อนันต์ บุญชู

มุสตี วงศ์สูง

ภาพถ่าย : สันติ อุดมศรี วันที่ 22 สิงหาคม 2560

ตาราง 4 ค่าตอบแทนของนักดนตรี

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	รายได้ (บาท)	เครื่องดนตรีที่บรรเลง	หมายเหตุ
1.	นายดัสกร แก้วแจ่ม	20,000	ระนาดเอก / ขับร้อง	ผู้ควบคุมวง
2.	นายศศิษฐ์ศักดิ์ จิตตรง	10,000	ระนาดทุ้ม / ปี่	
3.	นายเอกชัย เข้มแข็ง	12,000	ฆ้องวงใหญ่	
4.	นายบุญเลิศ ไทยแท้	12,000	กลองตะโพน	
5.	นายอาทิตย์ น้ำขาว	12,000	ฉิ่ง / เครื่องเป่า	
6.	นายปิงจัย แสงภักดี	10,000	ดนตรีพื้นเมือง	
7.	นายอำนาจ จินพวง	10,000	ดนตรีพื้นเมือง	รองหัวหน้าวง
8.	นายกฤษณะ สอดศรี	8,000	ดนตรีไทย	นักดนตรีเสริม
9.	นายนรเศรษฐ์ ปฏิสนธิ	8,000	ดนตรีไทย	นักดนตรีเสริม
10.	นายธีรภัทร บุตรวรางค์	8,000	ดนตรีไทย	นักดนตรีเสริม

ที่มา : ผู้วิจัย

สวนอาหารเรือนไทยได้ปรับเปลี่ยนระบบการบริหารใหม่ โดยได้จัดซื้ออุปกรณ์ต่าง ๆ ได้แก่ เครื่องดนตรีไทย ชุดการแสดง เครื่องเสียง และทำเวทีใหม่ เพื่อให้มีความพร้อมในการแสดงและเพื่อภาพลักษณ์ให้ดูสวยงาม รวมถึงการให้ค่าตอบแทนแก่นักดนตรีและนักแสดงเป็นรายเดือนอย่างเหมาะสมในวิชาชีพ จัดตารางการแสดงโดยไม่ให้ส่งผลกระทบต่อการทำงานอาชีพหลักของทุกคน เพราะนักแสดงและนักดนตรีส่วนใหญ่จะมีอาชีพหลักของตนเองในช่วงเวลากลางวัน และจะมาทำงานที่สวนอาหารเรือนไทยในช่วงเวลาค่ำเพื่อเป็นรายได้เสริม สร้างเสริมประสบการณ์ในการทำงาน และเป็นการใช้เวลาว่างหลังเลิกงานให้เป็นประโยชน์

4. วงดนตรีและบทเพลงสำหรับบรรเลงประกอบการแสดง

วงปี่พาทย์ประกอบการแสดงขึ้น ประกอบด้วย ปี่ใน ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ ตะโพน กลองทัด ฉิ่งและระนาดทุ้ม ส่วนจะใช้วงขนาดใด ประเภทใด ก็ขึ้นอยู่กับความนิยม เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะเป็นวงดนตรีประเภทใดก็ตาม ธรรมเนียมที่ยึดถือปฏิบัติกันมา คือ ก่อนการแสดงนั้นจะต้องมีการบรรเลงใหม่ใจ ถือเป็นเรื่องสำคัญ เป็นการเคารพบูชาพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ (เฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ, 2555, 111)

ธีรภัทร บุตรวรางค์ สมาชิกเทศบาลตำบลบ้านแซง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดชลบุรี ในอดีตเคยทำงานในคณะวงดนตรีไทยทรงศิลป์ ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับความการบรรเลงดนตรีไทยที่สวนอาหารเรือนไทย ดังนี้

...วงทรงศิลป์ ในสมัยก่อนในเมืองพัทยาดังดังมาก่อน รับบรรเลงวงเครื่องสาย มีคนรู้จักมากมาย ผมเคยเล่นดนตรีที่เรือนไทยอยู่ 3 เดือน โดยมีเครื่องดนตรีและการแสดงรำ จำได้ว่าขั้นตอนการแสดงจะจั่วหัวด้วยใหม่โรงไอยเรศ และบรรเลงเพลงรับร้องทั่วไป และรำ ก็จะเป็นแบบรำโบราณคดี

ไทยแทบทุกรำ อาจจะรำดูย่าย หรือมีโขนตอนพระรามตามกวาง เพราะเนื่องมาจาก ทนง เป็นเพื่อนกับเจ้าของธุรกิจสวนอาหารเรือนไทย ทั้งสองมีความสนิทรักใคร่กันมาก เรียกว่า เป็นเพื่อนสนิท เวลาที่บ้านทนงมีงานอะไร เสียชีวิตก็จะมาที่บ้านตลอด

วิธีการบรรเลงจะเล่นยาวไปเลย แต่มีพักเบรกบ้าง จะเริ่มประมาณทุ่มครึ่งจนถึงสี่ทุ่มครึ่งประมาณนี้ จะบรรเลงประมาณสามทุ่ม มีโปงลาง ซึ่ง พิณ กลองยาว และแคน จะสลับกันไปเรื่อย ๆ หรือฝรั่งชอบอะไรก็ตามใจผู้ฟัง ส่วนเครื่องดนตรีที่นำมาเล่นนั้นเป็นของวงทงศิลป์ จากนั้นก็มีสิ่งต่าง ๆ เข้ามาสอดแทรก ก็เลยยุติการบรรเลง และพืथाเริ่มมีวงต่าง ๆ เข้ามามากขึ้น (ธีรภัทร บุตรวงษ์, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2560)

ตาราง 5 ประเภทและรายชื่อเพลงที่ใช้แสดงในแต่ละโอกาส

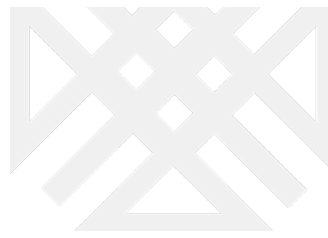
ประเภทเพลง	รายชื่อเพลง	หมายเหตุ
โหมโรง	โหมโรงแขกมอญ โหมโรงโอยเรศ โหมโรงครอบจักรวาล ฯลฯ	เลือกใช้เพลงใดเพลงหนึ่งตามความเหมาะสมของคนระนาดเอก
เพลงเรื่อง	เพลงเรื่องพระรามเดินดง เพลงเรื่องจีนแสด เพลงเรื่องสร้อยสน	ดนตรีบรรเลงเพื่อคอยเวลาการแสดง
เพลงเถา	เพลงกล่อมนารี เพลงแขกมอญบางช้าง เพลงช้างประสาธนา เพลงสารถี ฯลฯ	ดนตรีบรรเลงเพื่อคอยเวลาการแสดง
เพลงเกร็ด	เพลงกระบี่ลีลา เพลงเต่ากินผักบุ้ง เพลงลาวดวงดอกไม้ เพลงร่ำมาตรฐาน เพลงลอยกระทง เพลงวันเกิด ฯลฯ	งานเทศกาลวันเกิดของนักท่องเที่ยวจะได้บรรเลงได้ความชื่นชม
เพลงเดี่ยว	เพลงลาวแพน, เพลงเขตนอก ฯลฯ	ใช้ในการแสดงรำฟ้อนแพนและจับนาง

ที่มา : ผู้วิจัย

วงดนตรีไทย

ภาพถ่าย: สันติ อุดมศรี วันที่ 22 สิงหาคม 2560

ประเภทและรายชื่อเพลงที่ใช้แสดงในแต่ละโอกาสในสวนอาหารเรือนไทยนั้น นักดนตรีไทยได้เลือกนำเพลงหลากหลายประเภทมาบรรเลง ได้แก่ เพลงโหมโรง เพลงเรื่อง เพลงเดี่ยว เพลงเถา เพลงอัตราสองชั้น และเพลงสำเนียงภาษาต่าง ๆ ในส่วนของการแสดงนาฏศิลป์ นิยมแสดงทั้งนาฏศิลป์ตามชนบทและการแสดงพื้นเมืองสี่ภาคของไทย เพื่อให้ผู้ชมได้ตื่นตาตื่นใจไปกับการแสดงที่มีหลากหลายอรรถรส เครื่องแต่งกายของนักแสดงก็มีผลต่อการจัดลำดับการแสดงด้วย ชุดการแสดงที่ค่อนข้างสมยากลำบาก เช่น ชุดการแสดงกฤษณาภินิหาร เป็นชุดที่ต้องใส่ชุดยืนเครื่อง ตัวพระ ตัวนาง เมื่อรำเสร็จแล้ว ชุดต่อไปก็จะจัดให้เป็นการแสดงรำชุดชาติศรีต่อ ซึ่งชุดเครื่องแต่งกายก็จะเป็นการใส่ชุดยืนเครื่องเช่นเดียวกัน เพื่อให้เอื้อต่อการแสดงในชุดต่อไปได้เป็นอย่างดี

สวนอาหารเรือนไทย

ภาพถ่าย: สันติ อุดมศรี วันที่ 23 มิถุนายน 2560

สรุปประเด็นการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทยในเมืองพัทยา พบว่า การบรรเลงประกอบการแสดงระบำและชุดการแสดงต่าง ๆ ใช้เป็นบทเพลงเป็นจำนวนมาก นักดนตรีจะต้องเตรียมเพลงและมีประสบการณ์การบรรเลงเพลงประเภทต่าง ๆ มาอย่างดี จะต้องฝึกซ้อมและทำความเข้าใจบทเพลงและท่ารำต่าง ๆ รวมถึงมีไหวพริบปฏิภาณในการบรรเลงประกอบการแสดงมากเป็นพิเศษ ถึงแม้ว่าคำตอบแทนจะได้ไม่มากนัก แต่ด้วยวิชาชีพและเกียรติยศศักดิ์ศรีของความเป็นนักดนตรีไทย จะต้องมีความสามารถบรรเลงเพลงประเภทต่าง ๆ ให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด และรักษาแนวปฏิบัติการบรรเลงเอาไว้อย่างที่ว่าหน้าคณะดนตรีเชื่อถือและไว้วางใจได้ ถือเป็นอีกสภาวะหนึ่งของนักดนตรีไทยที่มีสายเลือดแห่งความเป็นศิลปินที่ไม่ยอมให้ผู้ใดมาถูกเหยียดหยามความสามารถเฉพาะตน ตลอดจนครูบาอาจารย์ที่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ที่ทำให้สามารถประกอบสัมมาชีพยึดถือหล่อเลี้ยงตนและครอบครัวได้

ในสังคมปัจจุบันนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวการเรียนการสอนดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทยให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อให้ผู้เรียนได้นำวิชาความรู้ไปใช้ไม่เพียงจำกัดอยู่เฉพาะในบทบาทเดิม แต่ต้องเพิ่มเติมไปสู่การประกอบอาชีพได้ด้วย ผู้วิจัยจึงใคร่จะเสนอแนวทางในการปรับเปลี่ยนวิธีการบรรเลงดนตรีไทยให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

อาทิ ทางด้านกลุ่มดนตรีและนาฏศิลป์ที่ยึดอาชีพทำมาหากินในแหล่งบันเทิง ภัตตาคาร และตามโรงแรมขนาดใหญ่ ได้แก่ สุวรรณหงส์ มณียา บ้านไทย นรสิงห์ และโรงแรมดุสิตธานี เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาประวัติและความเป็นมาของสวนอาหารเรือนไทย พบว่า สวนอาหารเรือนไทย ดำเนินกิจการโดยเนาวรัตน์ คำขาย ชาวพญาโดยกำเนิด ได้ดำเนินธุรกิจด้านอาหารมานานกว่า 41 ปี โดยมีการจัดการแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ไทยอันเป็นวัฒนธรรมไทยที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามารับประทานอาหารได้ชม ถือเป็นการบริการที่เป็นจุดเด่นสร้างมูลค่าเพิ่มในด้านธุรกิจแตกต่างไปจากสวนอาหารหรือธุรกิจใกล้เคียงอื่น ๆ และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ธุรกิจประสบผลสำเร็จ

ด้านการบริหารจัดการการแสดงภายในสวนอาหารเรือนไทย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ นาฏศิลป์ และดนตรีไทย โดยมีอาจารย์อนันต์ บุญชู ควบคุมการแสดง และนายดัสกร แก้วแจ่ม ทำหน้าที่ควบคุมนักดนตรีไทย รายได้ของนักดนตรีและนาฏศิลป์จะได้รับเป็นเงินรายเดือน เริ่มบรรเลงดนตรีในระหว่างเวลา 19.00-23.00 น. การแสดง ประกอบด้วย รำชุดชาตรี ระบำโบราณคดี ระบำกฤษดาภินิหาร ฟันดาบ รำพื้นเมืองสี่ภาค และการแสดงโขน เป็นต้น

บทเพลงสำหรับการบรรเลงและประกอบการแสดงในสวนอาหารเรือนไทย พบว่า นักดนตรีไทยได้เลือกนำเพลงหลากหลายประเภทมาบรรเลง ทั้งเพลงใหม่โรงแขกมอญ ใหม่โรงไอยเรศ เพลงเรื่องพระรามเดินดง เพลงเรื่องสร้อยสน เพลงเดี่ยวสารถี เพลงเดี่ยวอาหนู เพลงเถา ได้แก่ เพลงสร้อยลำปาง เพลงเขมรไทรโยค เพลงแสนคำนึง เพลงแปดบท เพลงสร้อยมยุราและเพลงสำเนียงภาษาต่าง ๆ ได้แก่ สำเนียงเขมร สำเนียงมอญ สำเนียงพม่ารวมทั้งการบรรเลงขับร้องที่เกี่ยวข้องนำเข้ามาผสมอยู่บ้างตามแต่เครื่องดนตรีที่นำมาใช้บรรเลง

ข้อเสนอแนะ

1. นอกจากพื้นที่เมืองพญา จังหวัดชลบุรีแล้ว สามารถนำแนวทางการศึกษาจากงานวิจัยครั้งนี้ไปใช้กับพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ด้วย เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดภูเก็ต เป็นต้น
2. สถานศึกษาควรมีการมอบวุฒิบัตร/เกียรติบัตร รับรองให้กับเจ้าของธุรกิจที่เชื้อเพื่อให้มีสิทธิมีโอกาสไปฝึกประสบการณ์เรียนรู้ประกอบการแสดงจริงตลอดระยะเวลาของการศึกษา โดยมีเจ้าของธุรกิจเป็นผู้ดูแลและประเมินผลนิสิตแต่ละบุคคลในด้านความประพฤติ ความเอาใจใส่ คุณภาพการบรรเลง การพัฒนาศักยภาพ และความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน เพื่อให้การเรียนการสอนสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2559). มหกรรมวัฒนธรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 12 เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี. ม.ป.ท. ม.ป.พ.
- เฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ. (2555). ดนตรีและนาฏศิลป์ แผ่นดินพระปกเกล้า. เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสครบรอบ 34 ปี แห่งการสถาปนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ม.ป.ท. ม.ป.พ.
- พรชัย สุจิตต์. (2522). วารสารเมืองโบราณโคกพนมดี. ปีที่ 5 เล่มที่ 3 ฉบับกุมภาพันธ์ – มีนาคม. ม.ป.ท. ม.ป.พ.
- ภาวดี มหาชนธ์. (2554). การตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของภาคตะวันออกเฉียงใต้. นนทบุรี: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อองศาบายดี.

รายการสัมภาษณ์

- ธีรภัทร บุตรวณิช. สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2560.
- เนาวรัตน์ คำขาย. สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2560.
- นาวัน คำขาย. สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2560.
- อนันต์ บุญชู. สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2560.

